

KRONIKA

Žmogaus visybės brandinimas

Romualda Dobranskienė

Yra prieštaringas visuomenės kaitos tendencijų ir jų poveikio asmenybei santykis. Didėjantis sociokultūrinis sudėtingumas skatina ir apibendrinimų reikmę, ir visumos nesuvokimą; greitėjanti kaita lemia nuolatinį eksperimentavimą, skubėjimą siekiant tikslų. Individo situacija vykstant sparčiai visuomenės kaitai kelia sudėtingų uždavinių ir jam pačiam, ir jo santykiui su pasirinkta veiklos kryptimi, ugdymu ir saviugda. Nors kaita pati savaime nėra vertybė, tačiau prigimtiniu požiūriu ji vyksta brandos linkme. Kaitos formos ir aplinkybės keičiasi. Edukologiniai tyrinėjimai ir gyvenimo praktika atskleidžia nemažai problemų. Galsąryšingumo ir prasmės ieškojimas – neišvengiami kaitos elementai? Ar prigimtis yra viena, o žmogaus poveikis jam pačiam – kita? Ar būtina kalbėti ir apie sudėtingą vyksmą paties žmogaus psichikoje? Koks edukologijoje įsigalėjusio ugdymo sampratos suvokimo ir praktikos ryšys? Ar padeda edukologijos mokslas spręsti ugdymo praktikos problemas? Kaip plėtojama, priimama sava (ne užsienio) nauja ugdymo mintis?

Sparti kaita turi poveikį ugdymo praktikai. Pastebima, kad Lietuvos švietimo reformos vyksmas dažnai neatitinka šalies ir individo poreikių. Mokyklų, kurių gyvenimui taip svarbu

pastovumas, veikla trikdoma iliuzinėmis „naujovėmis“, kurios jau seniai pristatytos pedagogikos moksle, žinomos praeities Lietuvos mokyklų praktikoje. Problemas spręsti padėtų ne instrukcijos, įsakymai, o visuomenės švietimas, edukologijos mokslu pagrįstos rekomendacijos, visų ugdymo veiksmų darna, tikslinga ugdymo veikėjų veikla, mokytojų, mokinių, jų tėvų aktyvus dalyvavimas reformos darbuose.

Šiuo požiūriu labai reikšminga prof. habil. dr. **Leono Jovaišos knyga „Veikimo įgymių plėtra“** (Klaipėda, 2004). Kaip teigia autorius, šios knygos tikslas – trumpai apibūdinti mokslinius pagrindus ir praktinę veiklą, lemiančią įgimtų pradžmenų ugdymą nacijos jėgomis. Pasak autoriaus, ugdymo mokslo šakos: dietetika, didaktika ir hodegetika davė daug informacijos tiriant ugdymo tikrovę, ieškant dėsningumų bei principų, priemonių ugdyti žmogaus prigimties galias taip, kad jis įgytų patirties, reikalingos kurti pasaulį, kuriame atsiskleistų jo paties jėgų kūrybingumas, ir šalies, kurioje jis gyvena, klestėjimas“. Tačiau tai buvo siejama labiau su socialiniais reikalavimais žmogui negu su žmogaus įgymiais, prigimtimi. Autorius pažymi, kad šiais klausimais labiau domėjosi psichologai nei pedagogai, kurie orientavosi į „socialinį užsakymą“ ir pagal jį kūrė sistemas

„tai verslo aktyvui, tai nacionalizmui, tai komunizmui ar socializmui“. Ir pastaraisiais dešimtmečiais, kaip teigia autorius, išplėtojo vadinamojo demokratinio liberaliojo ugdymo, beribio savarankiškumo, laisvo gyvenimo ir veikimo idėjų įgyvendinimo padariniai nėra džiuginantys. Knygoje „Veikimo įgymių plėtra“, kuri pristatoma kaip „antropogogikos metmenys“, autorius siekia orientuoti ugdymo veikėjus, ypač jaunos tėvus, ir veiksnius (valstybę, šeimą, švietimo sistemą, bendruomenes) į galimybę tobulinti įgymių plėtrą per visą gyvenimą, taip pat padėti jaunimui kiek įmanoma išskleisti savo fizines ir dvasines galias.

Knygos tikslus atspindti jos struktūra. Problema, tema (veikimo įgymių struktūra, gimties galių sąveika ir jungtis) įvade pristatoma edukologijos mokslo kontekste, o pateikti brėžiniai vaizdžiai akcentuoja pagrindinę knygos mintį, jog išlikimą gyvenime laiduoja aktyvumas, tinkamas bendravimas su žmonėmis, tikrovės pažinimas, valios jėga ir teigiami jausmai, o aukštesnę gyvenimo sritį sudaro racionalus protas, kuriantis peržangos tikrovę, dvasinį žmogaus pasaulį. Knygos turinį atskleidžia trys dalys („Žmogaus fiziniai įgymiai ir jų plėtra“, „Žmogaus psichinių įgymių plėtros metmenys“, „Dvasinių įgymių plėtros apžvalga“), suskirstytos į skyrius, kuriuose perteikiamas sąvokų turinys, jų ryšiai. Kiekvienas skyrius baigiamas praktikai skirtais klausimais, pavyzdžiui, kaip plėtoti išlikimo galią, bendravimo, fizinių galių, pažinimo, psichinių įgymių užuomazgų, proto, santykių įgymius, kaip ugdyti emocijas, peržangos galią ir kt. Oponuodamas žinomiems teiginiams, jog žmogui nieko nėra įgimta, kad jis esąs *tobula rasa* (švari lenta), pabaigos žodyje autorius pabrėžia, kad „gimdamas žmogus turi visus pradmenis fizinei, psichinei, dvasinei veiklai“, o žmogui duotoji kūrybinė galia padeda kurti netikėtas dvasines vertybes turtingesniai ir šviesesniai gyvenimui.

Ugdymo klaidoms, autoriaus nuomone, galima užbėgti už akių, jas taisyti.

Profesoriaus Leono Jovaišos knyga „Veikimo įgymių plėtra“ – išskirtinis reiškinys šiaandienėje Lietuvos švietimo situacijoje. Pirmą kartą teoriniu požiūriu taip išsamiai pristatoma įgymių samprata. Pateikiamos glaudžios pedagogikos ir psichologijos jungtys šioje sampratoje (tai taip pat reta) dar labiau išryškina edukologijos mokslo sąvokos apimtį, sudėtingumą. Glaustai aprėpiamas išstisus ugdymo turinio lobynas, kuris išdėstytas daugelyje mokslinės literatūros šaltinių. Todėl knyga labai reikšminga šviečiamuoju požiūriu. Tai moderni knyga, atitinkanti šiuolaikinio žmogaus gyvenimo spartą, sujungianti mokslo žinias ir praktinį jų taikymą, ji labai reikalinga tėvams, pedagogams, studentams, socialiniams darbuotojams, moksleiviams. Būtinai Vyriausybės institucijų dėmesys, kad knyga galėtų pasiekti plačiąją visuomenę.

Naujoji profesoriaus Leono Jovaišos knyga, kaip ir visos jo knygos, labai reikalinga edukologijos mokslo raidai ir ugdymo praktikai. Tai – didžiulis nacionalinis turtas. Profesoriaus knygoje analizuojant pasaulines švietimo, ugdymo problemas remiamasi ir Lietuvos kontekstu. Mokslinės hipotezės patikrintos Lietuvos mokyklos praktika, kuriai profesoriaus darbai darė ir daro tiesioginį poveikį. Ir ne apie vieną profesoriaus atradimą, teoriją būtų galima pasakyti: „pirmą kartą“... Profesoriaus Leono Jovaišos mokslinės veiklos efektyvumą, išskirtinumą lemia ir jo žmogiškasis pavyzdys. Visa tai, kuo Leonas Jovaiša rekomenduoja remtis mokyklos praktikoje, – patikrinta jo asmenine žmogiška, ilgamete pedagogine patirtimi, dirbant bendrojo lavinimo ir aukštosiose mokyklose. Štai ir knygos („Veikimo įgymių plėtra“), kupinos optimizmo ir pasitikėjimo jaunąja karta, sklidinoro dvasiškai turtinti mūsų šalies jaunimą,

įveikti vienpusį tikrovės supratimą, aukštinti žmogaus galias ir jų plėtotės svarbą, vienas iš tikslų, autoriaus teigimu, „tokios struktūros ir tokio turinio knygele duoti jaunimui metmenis mąstyti...“

Kiekviena profesoriaus Leono Jovaišos knyga atskleidžia vis naujus mąstymo ir veiklos horizontus, atradimus, kurie turi didelę teorinę ir taikomąją reikšmę. Stebina ir džiugina mokslininko talentas, kūrybinė energija, pilietinė orientacija.